

Att med enkla medel sitta och knåpa ihop plagg av yllegarn, det har människan kunnat mycket länge. Från börjar var det inte stickning och virkning som användes. Man har hittat fynd från mycket långt i tiden bak på den teknik som vi nu kallar nålbinding, och det har hittats i bla Egypten och här i Norden. På Svensk mark har det hittats fynd som dateras till vikingatiden och i Finland har det hittats fynd från yngre järnåldern.

Nålbindingen fick sitt nuvarande namn på 1970-talet, men kallas fortfarande vid ett flertal av sina lokala äldre namn; sy, binda, nåla, påta, söma, knytta, mm. Nät utan knutar är beteckningen på effekten man uppnår med denna teknik. Små variationer i tekniken gör att utseendet kan skilja sig avsevärt mellan olika hantverkares plagg, även om de är nålbundna med likadant garn.

Tekniken går ut på att forma öglor som går in i varandra, men på det viset att man alltid drar hela tråden igenom de föregående maskorna. Maskorna blir bundna, och det går inte att repa upp arbetet lika enkelt som när man stickar eller virkar, men man behöver inte heller bekymra sig för att det ska 'gå maskor' i det färdiga plagget. För att slippa dra hela nystanet genom maskorna varje gång man gör en ny maska så tar man en kortare bit garn åt gången och tovar ihop dess ände med föregående bit. Öglorna man gör bildar en lång remsa som man kan använda på olika vis.

Metod 1. Det äldsta sättet är att först göra en kort fristående remsa, ett upplägg, och sedan binda fast nästa maska i kanten på den närmast föregående, för att sedan fortsätta att binda fast remsans nya maskor i kanten på det gamla, så att det bildar ett sammanhängande sjok. Det är så man gör en vändning. Om man fortsätter likadant hela tiden bildas en spiral runt upplägget. Detta är ett sätt som främst används till att göra plagg som är kupade eller som liknar någon sorts 'påse', tex vantar, mössor och sockar.

Metod 2. Ett annat sätt är att först göra ett längre upplägg, sedan göra en vändning (precis som i den första metoden) fortsatt sedan att binda längs hela raden med maskor och sedan göra en vändning till när man kommer jämsides första maskan. Vänd hela tiden bort ifrån de färdiga varven, så att det blir raka rader med vändningar i slutet, precis som i stickning. Resultatet blir ett platt fyrkantigt stycke.

Metod 3. Ett tredje sätt är att göra ett ännu längre upplägg, plocka upp ändan du började med och binda ihop denna med slutet. Fortsätt sedan att binda runt, runt och man får ett rör som är öppet i båda ändarna. Det är ett bra sätt att forma ärmar, handleds- och benvärmare, mm.

Andra tips. Man kan även låta bli att binda på valda ställen i sitt arbete, för att göra mönster eller för att kunna infoga andra bitar, tex tumme eller häl. För att få den form man behöver kan man behöva göra ökning eller minskningar, dvs du gör fler eller färre maskor per maska som redan finns på föregående varv.

På det stora hela kan man göra vad som helst med uppläggningsremsan som bas. Skapa fritt!

Nålarna

Som hjälpmedel använder man en nål som man lätt gör själv av trä, horn, ben eller metall. Den ska vara ganska stor, ca 7-10 cm lång, 5 mm bred och lite plattare. Tänk på att det inte får vara några stickor eller annat som kan riva sönder garnet, utan nålen måste vara riktigt slät. En torr ene- eller grangren blir utmärkt att tälja till en egen nål av. Med en riktigt vass kniv och lite tålmod behöver du inte ens slipa den efteråt.

Nålbindningen har främst används till att skapa värmande plagg som inte är så lätta att väva (tex vantar, mössor och sockar) eftersom det är enkelt att 'formbinda' plagg efter kroppen. Men tekniken har även använts till att göra sildukar för ölbryggning eller mjölk. Då har man använt tagel (ev blandat med ull) istället för yllegarn.

Efter att själva nålbindningen blivit färdig valkar (tovar) man ofta arbetet, så att det blir ett tätare och mer slitstarkt resultat. Speciellt sockar valkades innan användning. Om du har för avsikt att valka ditt plagg måste du tänka på att göra det större än du önskar att slutresultatet ska vara, för vid valkningen krymper det lite. Precis som vid vanlig tovning är det bäst med kroppstempererat vatten med såpa i. På slutet kan man valka plagget direkt på kroppen så att det får exakt passform.

Tänk på att inte använda yllegarner som är preparerade för maskintvätt. Dessa är svåra att skarva och omöjliga att valka.

Arbetsbeskrivning (bilder för högerhänt)

Upplägg

Ta en bit garn, ca 1,5 meter, genom att dra av det (inte klippa!) så att det blir en fin och luddig ända att skarva med senare.

Gör en vanlig knut (överhandsknop) i ena ändan, men knyt den så löst att din tumme ryms i öglan – om du är högerhänt sätter du den på vänster tumme och tvärt om. Tänk på att göra öglan så att den långa garnbiten kommer ut nedanför knuten när den sitter på din tumme.

Vrid handen så att tummens insida kommer uppåt. Stoppa in nålen ca 1 cm under knuten på tummens insida.

Nålen vrids åt sidan så att spetsen kommer upp ovan knuten, mot dig och sedan tillbaka ner igen under knuten och tråden. Detta gör att knuten på tummen ligger som i en spiral runt nålen.

Dra tummen ur öglan och håll allt i ett fast grepp mellan tummen och pekfingret. Dra sedan nålen vidare genom knuten tills det har blivit en ny ögla på tummen.

Lyft på pekfingret och där är två öglor...

...som man sticker nålen ca 1 cm igenom innan...

...nålen vrids runt och spetsen förs in mellan tummen och 'tummaskan' och vidare under den utgående lösa trådändan. Dra tummen ur 'tummaskan' och låt pekfingret åter igen fixera det hela, och nålen dras vidare igenom.

Tredje gången gör du likadant men man sticker nålen genom och plockar 3 öglor istället för 2. Detta är den första egentliga maskan. Man tar aldrig upp fler plockmaskor än 3.

Upprepa tills remsan, upplägget är så långt du önskar.

Rör(ärmar mm).

För att göra ett rör böjer du upp remsan så att den kommer runt handen och hamnar bredvid tummen. Se till att den inte har snurrat sig. Gå vidare till beskrivningen för Bindning.

Vändning(höger-)

Om du, medan du har det hela kvar på tummen, vrider handen så att du får ytterkanten på tummen mot sig, ser du den högra/nedre kanten på upplägget. De maskor som är i kanten är bindningsmaskorna som du binder kommande varv i.

Vändningsmaskan gör du genom att plocka upp den, från tummen räknat, andra kantmaskan...

...innan du som vanligt tar upp de tre bakom tummen...

... vrider runt nålen och under 'tummaskan', så som du brukar göra när du gör de vanliga maskorna.

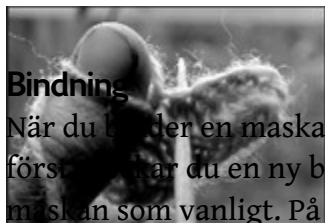
Om du nu bara fortsätter kommer det att bli ett jämntjockt rör som är täppt i ena ändan. För att det hela ska bli kupat eller helt platt i stället, måste man göra ca 4-5 ökningar. Se beskrivning under Bindning och Ökning.

Vänstervändning

Högervändningen som beskrivs ovan är den äldsta och vanligaste, men om du vill göra stora flata stycken (som blir fyrkantiga) är det mycket lättare att göra vänstervändningar varje gång du kommer till slutet av raden, precis som vid stickning. Du behöver inte tänka på ökningar och beräkna hur mycket du måste öka, utan det är bara att binda vidare. Och det blir garanterat slätt.

När du kommer till slutet av upplägget gör du en vanlig högervändning, men när den raden tar slut tar du ut tummen, vänder på hela arbetet och sätter i den igen. Nu sticker du nålen genom 'tummaskan' bakifrån och drar igenom så att tråden kommer ut till vänster om tummen. Nu kan du göra som på en högervändning.

Bindning

När du binder en maska till tidigare varv så gör du det i två maskor åt gången, men man 'tar omlott', dvs först gör du en ny bindningsmaska och sedan en gammal innan du fortsätter att binda resten av maskan som vanligt. På så vis blir det lika många maskor i det nya varvet som i det gamla.

Ökning

När du ökar binder du två maskor i varje bindningsmaska. Först gör du en vanlig maska, sedan binder du nästa i samma kantmaskor, sedan en vanlig och sedan en i samma. Detta upprepas flera gånger tills du fått rätt form på ditt arbete.

Om du gör ökningarna jämnt utspridda över varvet får du en kupad form på ditt arbete, och om du gör ökningarna två gånger per varv – i början och slutet – så får du en 'platt' kreation. Det första sättet är bra till mössor och det andra är bra till vantar (glöm inte att göra hål för tummen). Gör gärna en ritning innan du börjar öka, för att underlätta att det blir som du har tänkt dig.

Minskning

Ibland behöver du ta ihop arbetet för att få en avsmalnande form på det. Du binder då i två nya bindningsmaskor och i den föregående.

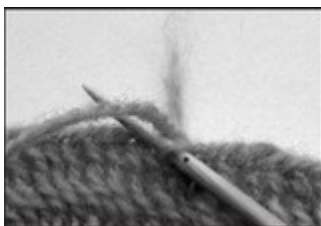
Tänk på att räkna maskorna så att du vet vart du är och när det är dags att göra fler minskningar. Det är bra att göra en ritning för att underlätta att ditt arbete blir som du har tänkt dig. Dessutom är det bra att veta vad du har gjort, för att kunna förbättra ditt mönster vid behov, eller göra fler kopior om det blev lyckat resultat.

Delning

Om du vill kan du sätta fast ett nytt varv på ett gammalt, dvs få arbetet att dela sig i två. Detta är ett sätt att göra tummen på en vante. Tummen växer upp direkt ur vanten istället för att sys fast efteråt, det blir en jämn stigning så att det inte bildas en tvär kant.

Stick nålen uppifrån ner genom en kantmaska så att bara lite av ändan sticker upp.

Stick nålen genom kantmaskan till höger om den förra, fast underifrån så att nålen kommer under den lösa garnändan.

Dra igenom så att det bildas en liten ögla. Trä nålen genom en ny kantmaska och den gamla, genom den lilla ögla och under tråden.

Dra igenom och bilda en lite större ögla. Plocka en ny kantmaska och en gammal, genom den lilla ögla framifrån och tillbaka fram genom den lite större ögla och under tråden.

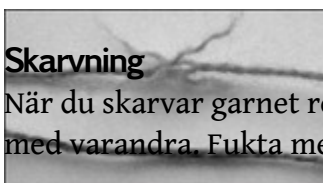
Det låter krångligt, men det är som du brukar göra maskorna, fast du bara plockar en maska efter de två som är kantmaskor. Den lite större ögla motsvarar 'tummaskan'.

Gör om proceduren fast plocka två maskor efter kantmaskorna. Ögla som bildas när du drar åt låter du hamna på yttersta spetsen av tummen och dra åt ganska ordentligt.

Sedan blir det den första riktiga maskan så du tar upp tre bakom tummen och vartefter så ger du maskorna lite större storlek tills de är normalstora (vilket alltså beror på hur grova fingrar du har).

Skarvning

När du skarvar garnet repar du upp de yttersta 3 cm av ändarna som ska skarvas, och lägger dessa omlott med varandra. Fukta med saliv och gnugga/rulla dem mellan händerna/fingrarna så att de tovas samman.

Avslutning

När du avslutar arbetet gör du så att änden på varvet blir mindre och mindre för att till slut gå ihop med föregående varv. Minska 'tummaskans' storlek vartefter (efter ett tag får du göra dem på sidan om tummen) och när det behövs plockar du färre maskor bakom tummen.

Om man gör plagg som det ska vara par av, som vantar och sockar, är det säkrast att göra bägge parallellt för att de ska bli likadana. Du kan tex göra flera lika långa garnbitar och först binda så långt det räcker på den ena vanten, sedan börjar du på den andra, sedan tar du en till garnbit och fortsätter på den första och sedan likadant till den andra osv. Tills du är klar. Då blir de så lika de kan bli, om du inte vill sitta och räkna alla maskor.

Det finns dock flera saker som påverkar hur stora maskorna blir. Tjockleken på bindarens tumme, grovleken på garnet, hur hårt du drar åt maskorna mm. En smal tumme, grovt garn och hårt åtdraget gör maskorna mindre och motsatsen gör maskorna större. Genom att välja garn och styra spänningen i åtdragningen av maskorna kan du få det resultat du vill ha. Prova dig fram för att se vad som passar bäst och träna för att få maskorna att bli jämna.

Gör en egen valkbräda.

En valkbräda kan vara gjord på flera sätt, men det bör vara räfflor på tvären för att det ska ge bästa resultat. En vanlig tvättbräda fungerar, men det är roligare att göra en själv, och dessutom har den större effekt.

Ett sätt är att skära fåror på tvären av en riktigt bred bräda, sedan slipar du till åsarna så att de blir runda och fina. Gör fårorna minst en cm djupa.

En annan variant, som är lättare att tillverka med enkla verktyg är att ta två ribbor eller rundstänger och borra en rad hål i på ca 5 cm avstånd från varandra (borra inte rakt igenom). Sätt sedan i pinnar (8-10 mm diameter) i hålen och fläta fasttunnare vidjor (5-6 mm diameter) mellan dessa, som när man gör en korg, och tryck till sist fast den andra rundstaven överst. För att låsa fast det hela kan man låta ett par av pinnarna gå rakt igenom ribborna och låsa med sprintar eller så borrar du på tvären genom både ribbor och pinnar och låser med en plugg.

Baserat på en artikel av Jon Rosén, Bilder av Jon Rosén, Tidningen Åter 2/03